УДК 343.982
DOI https://doi.org/10.32782/2307-1745.2025.76.12

Бондар В. С.,
кандидат юридичних наук, професор,
завідувач кафедри кримінального процесу та криміналістики
Національної академії Служби безпеки України

ПРО ОСНОВИ МЕТОДИКИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ЗРАДИ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню основ методики досудового розслідування державної зради. Здійснено вибірковий контент-аналіз слідчої та судової практики. Систематизовано особливості предмета доказування учинення злочинів даної категорії, стверджується, що державна зрада (ст. 111 КК України) кваліфікується за сукупністю кримінальних правопорушень. Визначені джерела доказів у кримінальних провадженнях, відкритих за ознаками державної зради, які враховувались судами. Зазначені обставини, які підлягають доказуванню у кримінальних провадженнях даної категорії.

Виокремлено слідчі ситуації початкового етапу розслідування державної зради: 1) виявлення ознак державної зради під час досудового розслідування іншого кримінального провадження за фактом учинення іншого кримінального правопорушення (наприклад, під час досудового розслідування терористичного акту та ін.); 2) повідомлення про державну зраду, отримане від посадових осіб інших органів правопорядку – Національної поліції, Державної прикордонної служби, Збройних сил України, Національної гвардії та ін.; 3) інформація щодо ознак державної зради, отримана з відкритих джерел. Запропоновані програми та алгоритми їх реалізації щодо розв'язання типових слідчих ситуацій.

Зазначено, що використання криптовалюти як засобу платежу та приховання окремих видів кримінальних правопорушень, передбачених ст. 111 КК України є відмінною ознакою кримінально-протиправної поведінки. Завдяки технологічним особливостям (приховання адреси криптогаманця, кільцевий підпис трансакцій, автоматичний міксер трансакцій, доведення трансакції з нульовим розголошенням), які ускладнюють процес встановлення (деанонімізації) її користувачів з боку органів досудового розслідування (якщо встановлювана особа при взаємодії з криптовалютою не користувалася послугами чи сторонніми клієнт-додатками посередників у вигляді операторів обміну криптовалют або криптобірж), то перелік відповідних ідентифікаторів, котрі можуть бути використані слідчим для встановлення фігурантів може включати:

- адресу (си) криптогаманця;
- хеш трансакції (TxID/TxHash);
- інші супутні ідентифікатори здійсненої трансакції;
- IP-адреса пристрою (вузлу), на якому запускається клієнт-додаток для здійснення трансакції.

Ключові слова: державна зрада, доказування, слідчі ситуації, програми досудового розслідування, методика розслідування.

Постановка проблеми. Трансформація кримінальної та кримінальної процесуальної політики в умовах воєнного стану, структури, ознак та динамічних показників кримінально-протиправної діяльності у сфері національної безпеки потребують актуальних рекомендацій щодо їх контррозвідувальної, оперативно-розшукової, судово-експертної і доказової діяльності у кримінальному провадженні. Завдання розроблення таких рекомендацій, формулювання практичних інструментів виявлення, розкриття та розслідування покладається на науковців – фахівців у сфері контррозвідувальної діяльності та кримінальної юстиції.

Практичними підрозділами органів безпеки та Національної поліції накопичений суттєвий масив кейсів успішної протидії розвідувально-підривній діяльності спецслужб країни-агресора, а тому існує нагальна потреба в узагальненні, методологічному обґрунтуванні, та осучасненні відповідних знань у позначених галузях.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Концептуальні основи методики досудового розслідування злочинів проти основ національної безпеки України сформовані в працях дослідників криміналістики, кримінального процесу та оперативно-розшукової діяльності (В.Є. Андрєєвої, К.В. Антонова, Т.В. Будко, О.І. Букрєєва [44], А.В. Ватраль, І.В. Гори, О.В. Зайцева [43, с. 53–62], В.А. Колесника [45], Ю.С. Кононенка [46], В.В. Кузнецова, В.В. Науменка [47, с. 188–193], С.А. Наумюка [44], І.В. Пирога, М.А. Погорецького, А.В. Селюка, М.М. Стецюка, К.В. Чаплинського, А.М. Черняка, О.А. Чувакова [48], М.Є. Шумили, В.О. Ходановича та ін. [1, с. 5–17; 2, с. 57–70]). У наукових розвідках зазначених та інших науковців і практиків знайшли відображення базові принципи методики досудового розслідування злочинів проти основ національної безпеки України. Водночас, через об'єктивні фактори потреба дослідження шляхів оптимізації методики розслідування державної зради в сучасних умовах протидії спецслужбам країни-агресора становить окреме важливе наукове завдання.

Метою статті є виокремлення та систематизація базових засад (принципів) методики розслідування державної зради.

Виклад основного матеріалу. Поза яким сумнівом, основу методики досудового розслідування будь-якого кримінального правопорушення або їх сукупності, а методика розслідування державної зради не є виключенням становить визначення оптимальної структури.

Обсяг обставин, які підлягають з'ясуванню в процесі досудового розслідування злочину, передбаченого ст. 111 КК України, необхідно визначати, виходячи з предмету та меж доказування, які містяться у ст. 91 КПК України, кваліфікуючих ознак цього виду злочинів, закріплених у відповідній статті КК (ст.ст. 27, 28), і обставин, обумовлених специфікою скоєння та відображення конкретного злочину.

До особливостей предмета доказування відноситься учинення злочинів даної категорії, які кваліфікуються за ознаками реальної або ідеальної сукупності. Вибірковий контент-аналіз вироків свідчить про те, що державна зрада (ст. 111 КК України) кваліфікується за сукупністю кримінальних правопорушень, зокрема, з інкримінуванням при цьому:

– ч. 2, 3 ст. 109 «Публічні заклики до захоплення державної влади, а також розповсюдження матеріалів із закликами до вчинення таких дій»; ч. 1 ст. 110 «Публічні заклики та розповсюдження матеріалів із закликами до вчинення дій з метою зміни меж території України на порушення порядку, встановленого Конституцією України»; ст. 436 «Розповсюдження матеріалів із публічними закликами до агресивної війни»; ч. 2 ст. 436-2 «Поширення матеріалів, у яких міститься заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, розпочатої у 2014 році, та заперечення тимчасової окупації частини території України» [4; 21; 26; 27; 37];

– ч. 2 ст. 110 «Умисні дії з метою зміни меж території та державного кордону України на порушення порядку, встановленого Конституцією України» [29];

– частини 1 та 2 ст. 111 «Державна зрада» [7; 9];

– ч. 1 ст. 14, ст. 113 у випадках готування до диверсії [36];

– ч. 1 ст. 114 «Шпигунство» (при тому, на думку авторів науково-практичного коментаря «Злочини проти основ національної безпеки України: кримінально-правова кваліфікація в умовах війни»: «У випадку, коли суб'єкт тривалий час передавав іноземним представникам відомості, що становлять державну таємницю, та при цьому, наприклад, починав злочинну діяльність у статусі громадянина України, а згодом, продовжуючи її, змінив громадянство, дії такого суб'єкта залежно від періоду вчинення кожного епізоду кваліфікуються відповідно за ч. 1 ст. 111 та ч. 1 ст. 114 КК України») [44, с. 135];

– ст. 114-2 «Несанкціоноване поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану» [14; 32];

– ст. 260 «Участь в діяльності не передбаченого законом збройного формування» (наприклад, «Самооборона Криму»; ст. 258-3 «Участь у діяльності терористичної організації» (ЛНР, ДНР) [5; 6; 8;10; 17; 34];

– ч. 1 ст. 263 «Незаконне придбання, носіння та зберігання вибухових речовин, вибухових пристроїв та бойових припасів без передбаченого законом дозволу»;

– ч. 2 ст. 332 «Організація незаконного переправлення осіб через державний кордон України, керівництво такими діями, сприяння їх вчиненню порадами, вказівками, усуненням перешкод, щодо кількох осіб, з використанням службового становища» [16];

– ч. 4 ст. 27 і ст. 336 (у випадках підбурювання, наприклад, у соціальних мережах осіб до ухилення від призову на військову службу під час мобілізації, на особливий період, на військову службу за призовом осіб із числа резервістів в особливий період за завданням іноземного представника [44, с. 157];

– ч. 1 ст. 361 «Несанкціоноване втручання в роботу інформаційних (автоматизованих), електронних комунікаційних, інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних мереж» [34];

– ст. 408 «Дезертирство» [13; 15; 19; 24];

– ч. 1 ст. 438 «Вчинення жорстокого поводження з цивільним населенням та інших порушень законів і звичаїв війни, що передбачені міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України» [38].

Крім того, вчинення державної зради в організованих формах виступає кваліфікуючою ознакою [22].

Слід зауважити, що результати вибіркового контент-аналізу судових вироків, постановлених за ст. 111 КК України дозволяють зафіксувати ситуацію, що в якості джерел доказів у кримінальних провадженнях, відкритих за ознаками даної статті закону про кримінальну відповідальність судами враховувались (*від сторони обвинувачення*):

1) висновки експертів:

– судово-почеркознавча експертиза: підпису з вирішенням ідентифікаційних завдань щодо виконання обвинуваченим [40];

– судово-психіатрична експертиза;

– судово-лінгвістична (семантико-текстуальна) експертиза, об'єктами якої виступали матеріали звукозаписів, отримані під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій (аудіоконтролю особи), а в якості експертного завдання виступало дослідження зафіксованого об'єктивного змісту розмов осіб щодо різних обставин та стадій скоєння злочину; рукописні записи, визнані передсмертною запискою під авторством певної особи з лінгвістичної точки зору, містяться висловлювання, зміст яких вказує на надання особою, позначеною як ОСОБА_7, представникам іноземної держави (російської федерації) допомоги у проведенні підривної діяльності проти України шляхом збору та передачі відомостей щодо дислокації (розміщення блокпостів, понтона, вогневих позицій, окрім того підтвердження розташування описаних геолокацій на карті), маршрутів пересування сил та засобів Сил оборони України тощо [42];

– комп'ютерно-технічна, об'єктами якої виступали мобільні телефони, у процесі проведення якої було виявлено видалену інформацію, які відображено у звіті видалених даних, а також видалені чати щодо листування акаунту обвинуваченого з номером абонента з користувачем з ім'ям акаунту в застосунку «Telegram»; зафіксовано користування та наявність інформації на вилучених у обвинуваченого в ході обшуку мобільних телефонів; в теці «Camera» мобільного телефону виявлено фотознімки та відеозаписи об'єктів інфраструктури, зроблені камерою наданого на дослідження мобільного телефону, зафіксовано факти відправлення певним користувачам з номером телефону фото- та відеозаписів об'єктів інфраструктури з наданого на дослідження мобільного телефону [25];

– трасологічної експертизи цілого за частинами, об'єктами якої виступали фрагменти аркушів паперу, вилучені під час огляду [39];

– судово-портретна експертиза, об'єктами якої виступали відеофайли з об'єктивними зображеннями осіб, а в якості експертного завдання виступало з'ясування питання, чи зображена на них одна і та сама особа [28];

– судова експертиза відео- звукозапису, об'єктами якої виступали аудіо- файли – записи телефонних розмов обвинуваченого, який використовує певний номер телефону з іншими особами. Відповідні носії інформації отримувалися за результатами проведення зняття інформації з електронних комунікаційних мереж, а відповідним висновком було встановлено, що промовлені обвинуваченим слова та фрази, зафіксовані на фонограмах

файлів загалом відповідають словам та фразам, позначеним у розмовах на вищезазначених фонограмах відповідно в тексті протоколу про результати зняття інформації з протоколи проведення слідчого експерименту зі свідками та обвинуваченими щодо зустрічей обвинувачених один з іншим, обставин переховування засобів учинення злочину в «схронах», розвідки та дорозвідки об'єктів критичної інфраструктури тощо;

2) показання свідків;

3) речові докази:

4) протоколи проведення негласних слідчих (розшукових) дій:

– контролю за вчиненням злочину у формі: спеціального слідчого експерименту [25];

– зняття інформації з електронних комунікаційних мереж;

– зняття інформації з електронних інформаційних систем або їх частини без відома їх власника, володільця або утримувача, що міститься в електронних інформаційних системах на яких обробляється або зберігається інформація з використанням програмного забезпечення для обміну повідомленнями (месенджерів): з мобільних телефонів з певними абонентськими номерами, за якими зареєстровано акаунти в месенджерах «Viber», «WhatsApp», «Telegram» та ін., які використовувалися обвинуваченими; електронної пошти стосовно обвинуваченого [35]. Протоколами, зокрема фіксувалися факти надання згоди обвинуваченого на конфіденційне співробітництво зі спецслужбами рф, де ним обирався псевдонім на надавалася інформація про райони розміщення Збройних сил України, блокпостів, шляхів пересування техніки, фотографії наслідків ураження будинків та споруд, зроблені за допомогою сервісу Google Maps, особисті дані військовослужбовців, які перебували на лікуванні, громадян, які мають активну українську позицію;

– обстеження житла обвинуваченого [27];

– огляд і виїмка кореспонденції (у відділенні Нової пошти);

Зазначені протоколи підтверджували факти добровільної та свідомої передачі через месенджер «Telegram» абоненту інформації про місця дислокації військових, місць ракетних, артилерійських обстрілів, прильотів БПЛА шляхом надсилання фотографій, відеозаписів з позначенням координат об'єктів на карті, та отримання оговореної грошової винагороди;

5) протоколи за результатами проведення НРЗ за КРС № 1909 (стосовно невстановленої особи). Протокол складений оперативним співробітником УСБУ в Сумській області на підставі п. 6 ч. 2 ст. 7 Закону України «Про контррозвідувальну діяльність», ст. 5 Закону України «Про боротьбу з тероризмом», п. 9 ч. 1 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», на підставі ухвали слідчого судді Львівського апеляційного суду № 0811цт від 09.03.2022 проведено негласні розшукові заходи стосовно невстановленої особи на ім'я ОСОБА_89, який мав у користуванні номер оператора мобільного зв'язку НОМЕР_3. Судом даний протокол визнаний доказом у розумінні ст. 99 КПК України, який у сукупності з іншими доказами повністю підтверджує винуватість обвинуваченого у вчиненні державної зради [26];

6) протоколи оглядів:

– інтернет-ресурсів (інтернет-сайтів, інтернет-акаунтів соціальних мереж) незаконних органів влади, створених на тимчасово окупованій території України;

– інтернет-ресурсів за участю свідка, відповідно до якого, у пошуку в інтернет-мережі за посиланням, свідок за здійснив пошук і вказав на точку за координатами та показав, що саме за цими координатами, ним в ході огляду поля бою було взято в полон обвинуваченого [31];

– речей і документів, які були вилучені в ході проведення обшуку чи інших слідчих (розшукових) дій:

• мобільних телефонів з додатками, в ході огляду трансакцій яких встановлювалися факти здійснення грошових переказів на картку певних осіб;

– оптичних дисків, які вилучалися в ході тимчасового доступу до речей і документів, що знаходяться у володінні операторів мобільного зв'язку, на яких містилися дані про вхідні та вихідні дзвінки, в тому числі виходу в Інтернет за певний період із зазначенням часу дзвінків, тривалості розмов, номерів IMSI та IMEI абонентів, з якими здійснювалися телефонні з`єднання, адреси розташування базових станцій мобільних терміналів, з`єднань в зоні здійснення базової станції LAC, CellID мобільних терміналів, в яких використовувались сім-картки з певними номерами;

– інтернет-видань указом президента російської федерації від 19 грудня 2014 року № 78677 обвинуваченого призначено на посаду Керченського міського суду Республіки Крим [12];

– інтернет видань з сайту Верховної Ради України;

– мобільних телефонів;

– місця події – ділянки місцевості, яка, на виконання завдання представника іноземної держави використовувалася в якості закладки для ручної гранати РГД-5 [20];

7) протоколи пред'явлення особи для впізнання за фотознімками;

8) протоколи обшуків [41];

9) протоколи проведення слідчих експериментів. Зокрема, в процесі проведення слідчого експерименту обвинувачений показав на відкритій Google карті місця несення ним військової служби у рядах збройних силах російської федерації та обставини його участі у веденні бойових дій проти Збройних Сил України за визначеними географічними координатами [31];

– протоколів тимчасового доступу до речей і документів, у результаті дослідження яких:

– вбачалося, що обвинувачений у період окупації м. Тростянець у телефонному режимі мав зв'язок із військовими рф;

– отримано відомості до журналу обліку госпіталізованих у стаціонарі та ЛОР журналі обліку хворих отоларингологічного відділення КНП «Херсонська міська клінічна лікарня ім. Є.Є. Карабелеша», до працювала обвинувачена, серед яких є особисті відомості щодо військових ЗС України та правоохоронців [41];

11) документи:

– рапорти щодо виконання доручень оперативними підрозділами, що невстановлені громадяни надають сприяння представникам держави агресора рф в проведенні підривної діяльності проти України. Зокрема, на виконання завдань представників рф, вказані особи здійснюють розвідку за місцями розташування військових об`єктів та об'єктів критичної інфраструктури України та надають зазначену інформацію представникам рф через мобільний месенджер «Telegram». Встановлено, що співробітник спецслужб рф, використавши свої агентурні позиції на території України зареєстрував аккаунт у телеграм «Telegram» з метою приховування реального власника аккаунта. Вказаний номер було активовано один раз на території України з метою отримання СМС-повідомлення для реєстрації. Зазначений аккаунт використовувався обвинуваченим з метою отриман-

ня інформації про Сили оборони України, а також залучення так званих «ініціативних» громадян України до конфіденційного співробітництва. Оперативним шляхом також встановлено, що акаунт в месенджері «Telegram» використовується обвинуваченим;

– рапорти щодо встановлення оперативним шляхом на доручення слідчого щодо отримання інформації з «СПО СК: АС «Российский паспорт» щодо громадянина рф, який використовує аккаунт з ніком в месенджері «Telegram»;

– відповіді на доручення слідчого у кримінальному провадженні про встановлення анкетних даних військовослужбовців рф, які перебували на визначеній території, мали у своєму користуванні мобільні телефони з абонентськими номерами та підтримували зв'язок з обвинуваченими;

– повідомлення військових частин про те, що відомості про перебування визначених підрозділів може нести загрозу національній безпеці та обороноздатності України, так як вони знаходяться в зоні ведення бойових дій, а отже становить оперативний інтерес для ворога;

– інформація управлінь військових сполучень на залізниці про розміщення станом на визначений час та території визначених залізничних станцій військових ешелонів з військовим вантажем та/або підрозділами Збройних сил України, які в умовах дії правового режиму воєнного стану не підлягають розголошенню;

– відповіді на доручення слідчого у кримінальному провадженні про надання Головним центром обробки спеціальної інформації Державної прикордонної служби України матеріалів про неодноразовий перетин з тимчасово окупованою територією АР Крим родичів та близьких осіб обвинуваченого через визначені пункти пропуску;

– відповіді на запити слідчого у порядку ст. 93 КПК України управління Державної міграційної служби України з наданням відповідної інформації про те, що оформлення паспорта громадянина України для виїзду за кордон на ім'я обвинуваченого не проводилося, а процедура втрати громадянства не ініціювалася [23];

– окрема справа військовополоненого [8];

– лист Вищої кваліфікаційної комісії судді України № 18-2153/15 від 16 лютого 2015 року суддя Керченського міського суду АР Крим ОСОБА_5 до Вищої кваліфікаційної комісії суддів України із заявою про переведення до іншого суду на території України чи про звільнення з посади за загальними обставинами не зверталася, хоча таку можливість мала [12];

– копії трудової книжки обвинуваченого, з якої вбачалося, що він працював на посаді судді;

– рішення Вищої ради правосуддя від 11 травня 2017 року № 1121/0/15-17 (т. 3 а.с. 226) до судді ОСОБА_2 застосовано дисциплінарне стягнення у виді внесення подання про звільнення [11];

– відповідь начальника штабу-заступника командувача оперативного угруповання військ «Херсон» про координати обстрілів, здійснених підрозділами збройних сил рф у період, які обвинувачений передавав представнику рф.

Стосовно розслідування державної зради основними обставинами, що підлягають доказуванню можна назвати:

– електронна адреса, абонентський номер пристрою в мережі оператора зв'язку, Інтернет-провайдера, фізична адреса місцезнаходження пристрою, який використовувався для передачі інформації представнику спецслужби іноземної держави;

– спосіб вчинення державної зради:

• Форма кримінально-протиправної поведінки:

1.1. *Перехід на бік ворога в умовах воєнного стану або в період збройного конфлікту*. Форми такого переходу можуть бути різними: перехід до ворога через лінію фронту; вступ до армії ворожої держави; участь за її завданнями у бойових діях проти України; надання різної допомоги агентам такої держави та інше. Перехід на бік ворога може полягати як у переході на територію ворожої держави (так званий фізичний перехід), так і в наданні допомоги такій державі або її представника на території України (так званий інтелектуальний перехід). У цій формі державна зрада вважається закінченою з моменту, коли особа почала надавати допомогу ворогові [3].

1.2. *Шпигунство*. Підлягають встановленню, зокрема:

1.2.1. Факт передачі або збирання (викрадення) з метою передачі відомостей іноземній державі, іноземній організації або їх агентурі.

Збирання відповідної інформації здійснюється шляхом візуальної розвідки; роботи на каналах зв'язку об'єкта; ознайомлення зі службовими та іншими відомостями з відповідними грифами таємності, які містять відомості воєнного, науково-технічного чи іншого характеру; викрадення (придбання) матеріалів та документів.

Передача відповідної інформації може бути здійснена: в усній чи письмовій формі при особистій зустрічі з представником іноземної держави або іноземної організації; через посередників; шляхом надсилання відповідної інформації через месенджери, з використанням схованок тощо.

1.2.2. Зміст та обсяг зібраних або переданих відомостей.

1.2.3. В інтересах якої іноземної держави, іноземної організації проводилася шпіонська діяльність. Розповсюдженою є практика вербування агентури під так званим «чужим прапором», коли завербована особа вважає, що працює на одну спецслужбу іноземної держави, а насправді інформація, котра передається нею надходить у іншу.

1.2.4. Виконавець та співучасники злочину.

1.2.5. Умисел, мета та мотив кримінально-протиправної діяльності.

1.2.6. Час, місце та конкретні обставини вербування.

1.2.7. Зміст та методика розвідувальної підготовки.

1.2.8. Характер завдання та ступінь його виконання.

1.2.9. Спосіб зв'язку зі спецслужбою іноземної держави, іноземної організації.

1.3. *Надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України*. Наприклад, шляхом виконання завдань представників спеціальних служб рф з розвідки, дорозвідки, наведення та отримання інформації за результатами нанесення авіаційно-бомбових, ракетних та артилерійських обстрілів по місцях розміщення особового складу та техніки Збройних сил України та інших військових формувань на певній території.

При тому слід зазначити, що поняття підривної діяльності відноситься до прихованих та неявних методів руйнування основ того чи іншого суспільства, таким як підбурювання різних груп населення між собою.

Підривна діяльність – це різновид боротьби, здійснюваної проти України державами, їх спеціальними службами, партіями, закордонними антиукраїнськими організаціями, окремими

ворожими елементами, що знаходяться на території України, з метою підриву чи ослаблення конституційного ладу України, нанесення шкоди суверенітету територіальній цілісності і недоторканості, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України.

Надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України полягає в будь-якій допомозі у проведенні підривної діяльності проти інтересів України. При цій формі не має значення, як діяла особа – за завданням іноземної держави чи з власної ініціативи.

Описаний спосіб учинення державної зради сформульовано таким чином, що протиправним визнається не безпосереднє здійснення громадянином України підривної діяльності проти України, а лише надання допомоги іноземній державі, іноземній організації або їх представникам у проведенні підривної діяльності проти України. Наприклад, передавання певної інформації представникам іноземної спецслужби інформації про місця розташування певних об'єктів критичної інфраструктури може:

– бути використана при проведенні підривної діяльності проти України шляхом планування та проведення бойових чи диверсійних дій проти України, зменшення її потенціалу у сфері оборони, у тому числі шляхом проведення ударів по відповідних об'єктах;

– здійснювати аналіз ефективності завданих ударів та нанесених конкретними вогневими засобами уражень воєнним об'єктам для урахування при плануванні подальших ударів;

– дозволити вчиняти дії, спрямовані на зрив заходів з розвитку військово-технічного співробітництва з іншими державами з метою забезпечення Збройних Сил України продукцією оборонного призначення, яка не виробляється в Україні;

– призвести до посилення та збільшення ракетних ударів по об'єктам критичної інфраструктури підприємств військово-промислового комплексу, що, в свою чергу, може спричинити уповільнення темпу виконання робіт за оборонним державним замовленням, або повну зупинку їх виконання та, як наслідок, завдасть шкоди обороноздатності держави;

– знання про розташування вказаних об'єктів, дозволить стороні, яка здійснює агресію проти України, здійснювати планування заходів з ураження споруд підприємств, які є об'єктами військово-промислового комплексу, критичної інфраструктури, та/або проведення заходів диверсійної чи іншої діяльності з підриву їх промислових можливостей [30].

Таким чином, надання допомоги як складова способу вчинення державної зради полягає в активних діях громадянина України, який сприяє іноземній державі, іноземній організації або їх представникам у проведенні підривної діяльності проти України шляхом надання порад, вказівок, засобів чи знарядь або усуненням перешкод тощо.

Водночас змістом кримінально-протиправної діяльності громадянина України, який сприяє організаціям або їх представника, є надання допомоги у проведенні ними підривної діяльності проти України. З такого формулювання вбачається, що громадянин України лише сприяє у цьому іноземній державі, іноземній організації або їх представникам, однак сам підривної діяльності може не здійснювати, оскільки її реалізують названі суб'єкти [25];

– відомості про криптогаманець використаної криптовалютної біржі, дані про користувача криптогаманця, фотозображення осіб, які були отримані біржою при реєстрації криптогаманця, про рух, конвертацію та вивід активів із вказаного криптогаманця, відомості про реквізити банківських карток, які мають відношення до вказаного криптогаманця;

– можливість нанесення шкоди державній безпеці України, стану боєготовності підрозділів ЗС України, загрози життю та здоров'ю військовослужбовцям у разі передачі інформації про розміщення військової техніки чи військових ЗС України та/або інших воєнізованих підрозділів України представникам спецслужб, збройним формуванням рф та окупаційній владі рф;

– у разі вчинення державної зради у формі шпигунства чи становив предмет злочину державну таємницю. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про державну таємницю» державна таємниця – це вид таємної інформації, що охоплює відомості у сфері оборони, економіки, науки і техніки, зовнішніх зносин, державної безпеки та охорони правопорядку, розголошення яких може завдати шкоди національній безпеці України та які визнані у порядку, встановленому вказаним Законом, державною таємницею і підлягають охороні державою;

– чи відноситься інформація про розташування певних підрозділів Сил оборони України до відомостей, що становлять державну таємницю/обмежений доступ і чи становить така інформація загрозу національній безпеці в разі її потрапляння до спецслужб російської федерації/військових підрозділів російської федерації;

– чи громадянин особою, на яку покладені певні функції чи обов'язки, пов'язані із забезпеченням функціонування суспільних відносин, що пов'язані із забезпеченням державної безпеки (секретоносій, співробітник органу правопорядку, співробітник конструкторського бюро, оборонного підприємства, військовослужбовець і т.ін.) або воєнної безпеки держави, особливо під час дії правового режиму воєнного стану;

– чи є в діях суб'єкта державної зради ознаки інших кримінальних правопорушень (незаконне поводження зі зброєю, дезертирство, участь у створенні терористичної групи чи терористичної організації, умисно вчинені дії, спрямовані на виправдовування, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, розпочатої у 2014 році та глорифікацію осіб, які здійснювали збройну агресію Російської Федерації проти України, розпочату у 2014 році тощо);

– чи усвідомлював суб'єкт того, що він діє: а) на шкоду своїй державі; б) на користь іншої держави; в) у взаємодії з представниками іншої держави; г) у спосіб, що визначений у нормі ст. 111 КК України.

Наприклад, чи усвідомлював підорюваний, що передана ним інформація за результатами проведення розвідки/дорозвідки по місцях розміщення особового складу та техніки Збройних сил України та інших військових формувань на певній території використовується збройними силами рф для проведення авіаційно-бомбових, ракетних та артилерійських обстрілів.

Підтвердженням цього факту є свідоме обходження підозрюваним (обвинуваченим) обмежень доступу до російських соціальних мереж, встановлених інтернет-провайдерами на виконання Указу Президента України від 15.05.2017 № 133/2017 «Про введення в дію рішення Ради Національної безпеки і оборони України від 28 квітня 2017 року» шляхом використання власної веб-сторінки (акаунту) соціальної мережі Інтернет мережі «ВКонтакте» під ім'ям за певною URL-адресою в Інтернет мережі та спілкування з представником російської фе-

дерації (ворожої держави), в ході якого висловлено готовність до конфіденційної співпраці, що своєю чергою, підтверджується змістом листування (надсиланням фото розташувань військових об'єктів тощо), тобто інтелектуальним переходом а сторону ворога.

Свідченням умислу підозрюваного (обвинуваченого) на вчинення державної зради є факти проходження в минулому служби в Збройних силах України, розуміння у військовій справі, усвідомлення того, що інформація про місцерозташування військових частин, переміщення особового складу, військової техніки віднесені до інформації з обмеженим доступом «Для службового користування» та може бути використана державою-агресором для нанесення шкоди обороноздатності та державній безпеці України, тобто підривної діяльності проти України.

Як зазначено одним із судів першої інстанції, *про обізнаність обвинуваченого з тим, що він спілкується з представником російської федерації або її організації свідчить текст повідомлень. З огляду на це встановлення дійсних анкетних даних про особу, яка користувалася контактом «ОСОБА_9», не впливає на вчинення саме обвинуваченим ОСОБА_5 кримінально-протиправного діяння та не впливає на доведеність вини обвинуваченого. Тому суд не приймає до уваги посилання сторони захисту на те, що стороною обвинувачення не встановлено особу, яка користувалася контактом «ОСОБА_9»* [18];

– анкетні дані, інформація про абонентські номери операторів стільникового зв'язку, адреси поштових скриньок, що використовувались підозрюваними в ході кримінально-протиправної діяльності, зокрема для підтримки конспіративного зв'язку з представниками спецслужб іноземної держави, наявність транспортних засобів, місця проживання, знаряддя вчинення злочину.

Можна виокремити такі слідчі ситуації початкового етапу розслідування державної зради.

1. *Виявлення ознак державної зради під час досудового розслідування іншого кримінального провадження за фактом учинення іншого кримінального правопорушення (наприклад, під час досудового розслідування терористичного акту та ін.).* У цій ситуації інформацію про виявлене кримінальне правопорушення відображено у відповідних процесуальних документах, а тому необхідним видається ретельне вивчення цих матеріалів та виділення їх в окреме провадження.

2. *Повідомлення про державну зраду, отримане від посадових осіб інших органів правопорядку* – Національної поліції, Державної прикордонної служби, Збройних сил України, Національної гвардії та ін.

Так, *до Управління СБ України в Сумській області надійшло повідомлення та відповідні матеріали від ГУНП в Сумській області для прийняття рішення в порядку ст. 214 КПК України про те, що громадянка рф А.О.М., має посвідку на постійне місце проживання в Україні, яка перебуває в злочинних зв'язках із громадянами рф та їх представниками, здійснює пошук, вербування громадян України з числа мешканців м. Суми, які мають скрутне матеріальне становище або підтримують політичний курс росії, з метою залучення останніх до виконання завдань, направлених на збирання інформації, що містить державну таємницю та може зашкодити суверенітету, обороноздатності, інформаційній безпеці України. Дії А.О.М. були попередньо кваліфіковані за ознаками злочину, передбаченого ч. 1 ст. 114 КК України.*

3. *Інформація щодо ознак державної зради, отримана з відкритих джерел* [45, с. 208–209].

З метою розв'язання виокремлених ситуацій рекомендується вирішити наступні задачі:

– встановити та зафіксувати усіма наявними засобами фактичні дані про те, де, коли та за яких обставин, кому саме з представників іноземної держави (спецслужб рф або їх представникам) громадянин України надав згоду допомагати у проведенні розвідувально-підривної діяльності на шкоду державній безпеці України, які завдання отримав, які дії вчинив, яким саме чином такі дії задали, завдають або можуть завдати шкоду суверенітетові, територіальній цілісності та недоторканості, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України;

– встановити канали зв'язку держрадника із своїми кураторами (телефони, електронні адреси та додатки, соціальні мережі, закладки, посередників, тощо), канали фінансування (банківські картки, рахунки, криптогаманці, тощо), канали передачі інших матеріальних засобів. У ряді кримінальних проваджень встановлювалось, що за допомогою одних і тих же телефонів, електронних адрес, тощо куратори зі спецслужб рф або їх представники здійснювали взаємодію і з іншими громадянами, які можуть обґрунтовано підозрюватись у державній зраді. Зокрема, фіксувались випадки коли за допомогою одного криптогаманця фінансувалась кримінально-протиправна діяльність декількох осіб, у тому числі у інших регіонах. Таким чином можливо вийти на агентурну мережу спецслужб рф.

Використання криптовалюти як засобу платежу та приховання окремих видів кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності слідчих органів безпеки, зокрема, передбачених ст. 111 КК України є відмінною ознакою кримінально-протиправної поведінки. Завдяки технологічним особливостям (приховання адреси криптогаманця, кільцевий підпис трансакцій, автоматичний міксер трансакцій, доведення трансакції з нульовим розголошенням), які ускладнюють процес встановлення (деанонімізації) її користувачів з боку органів досудового розслідування (якщо встановлювана особа при взаємодії з криптовалютою не користувалася послугами чи сторонніми клієнт-додатками посередників у вигляді операторів обміну криптовалют або криптобірж), то перелік відповідних ідентифікаторів, котрі можуть бути використані слідчим для встановлення фігурантів може включати:

– адресу (си) криптогаманця, поданий у вигляді комбінації літер та цифр, який автоматично обчислюється хеш-функцією його відкритого ключа (наприклад, 12xp5vLoWGJym5xR9yCV PFNoCNxv4Uvjeo);

– хеш трансакції (TxID/TxHash), який генерується при здійсненні переведення для визначення її поточного статусу в блокчейні (наприклад, w337aei0e781fs1aeb5ya38ce011764298 fc2241c464899267e8ed6a7af19);

– інші супутні ідентифікатори здійсненої трансакції: сума, дата та час переведення, комісія за перевід, кількість підтверджень та отримувачів переведення, висота блоку в системі тощо;

– IP-адреса пристрою (вузлу), на якому запускається клієнт-додаток для здійснення трансакції. Визначення зазначеного ідентифікатора є теоретично можливим при отриманні контролю над іншими вузлами мережі, до яких встановлювана особа буде підключатися при здійсненні трансакції.

Крім того, у разі взаємодії встановлюваної особи з блокчейном шляхом криптообмінників або криптобірж, то перелік ідентифікаторів буде розширюватися за рахунок реквізитів облікових записів, які присвоюються мережевим ресурсом (логін, пароль, мережеве ім'я, абонентський номер, адреса електронної поштової скриньки, IP-адреса та MAC-адреса пристрою, User-Agent браузера та веб-додатку, дані KYC тощо.

Виокремимо такі типові слідчі ситуації, для розв'язання яких застосовуються певні алгоритми слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій:

– *встановлений факт учинення кримінального правопорушення* з використанням криптовалюти або з її застосуванням, у тому числі виявлені окремі ідентифікатори проведення криптовалютної трансакції, що відноситься до досліджуваних обставин, однак особу, причетну до вчинення даних дій, не встановлено. Для збирання інформації про використовувану мережу, адреси криптогаманців або здійснені трансакції слідчий використовує розміщені на мережевих ресурсах оглядачі блоків конкретної мережі або універсальні оглядачі декількох блокчейнів, що, в ручному режимі дозволяє встановити:

• кількість усіх та деталі окремих трансакцій, здійснених за участю конкретної адреси криптогаманця;

• період часу його використання та обіг всієї криптовалюти за досліджуваною адресою;

• адреси інших криптогаманців-контрагентів, що взаємодіяли з ним;

Для проведення автоматизованого аналізу відкритих даних блокчейнів слідчим (оперативними співробітниками) можуть бути використані вільні, комерційні та спеціалізовані програмні інструменти (веб-додатки), зокрема:

• візуалізація проведених трансакцій;

• групування адрес криптогаманців на основі проведених трансакцій;

• взаємодія криптогаманців та відстеження потоку криптовалюти в усьому блокчейні (наприклад, Crystal Expert).

Передбачається, разом із тим, що слідчий або оперативний співробітник у порядку ст. 93 КПК України або відповідно до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» може отримати відповідні дані у криптообмінників та криптобірж, які мають реєстрацію. Перспективним напрямом збирання інформації про адреси криптогаманців та проведені за ними трансакції може бути OSINT-розвідка, яка передбачає виявлення згадувань адреси криптогаманця, хеш трансакцій та інших ідентифікаторів блокчейну на різних мережевих ресурсах.

– *встановлено особу, підозрювану в скоєнні або співучасті в скоєнні кримінального правопорушення*, що розслідується, вилучено її носії комп'ютерної інформації. Виявлена в рамках проведення слідчих (розшукових) дій комп'ютерна інформація дозволить встановити факт, характер та обставини використання підозрюваним тієї чи іншої криптовалюти шляхом:

• визначення факту встановлення та використання підозрюваним програмних криптогаманців, спеціальних розширень Інтернет-браузерів, програм для майнінгу, додатків криптообмінників або криптобірж. Виявлення встановлених компонентів раніше визначеного програмного забезпечення або його залишкових файлів дозволить встановити факт використання підозрюваним криптовалюти, вид цифрових знаків (токенів) та окремі обставини їх застосування;

• виявлення файлів криптогаманців або встановлених сеансів авторизації в облікові записи з доступом до зазначених гаманців (субрахункам криптообмінників та криптобірж);

• виявлення інших ідентифікаторів або реквізитів доступу, необхідних для успішної реалізації прийомів з попереднього етапу шляхом: пошуку адрес та приватних ключів криптогаманців у найменуванні, змісті та метаданих файлів, збережених на накопичувачі інформації; пошуку та аналізу повідомлень листувань, збережених на накопичувачі інформації або тих, що містять в облікових записах різних мережевих ресурсів (месенджерів, соціальних мереж, поштових сервісів, форумів тощо; пошуку та аналізу файлів Інтернет-браузерів на предмет виявлення збережених паролів та форм автозаповнення у вигляді реквізитів доступу до облікових записів, а також згадувань ідентифікаторів криптогаманців та субрахунків у вигляді історії відвідувань та cookies-файлів мережевих ресурсів криптообмінників та криптобірж; пошук додатків для здійснення дво-факторної аутентифікації до облікових записів мережевих ресурсів або веб-додатків криптообмінників або криптобірж;

Крім того, використовуючи виявлені канали зв'язку та фінансування через проведення такого виду негласних слідчих (розшукових) дій, як контроль за вчиненням злочину у формах спеціального слідчого експерименту, контрольованої поставки або закупки, можливо отримати додаткові докази у кримінальному провадженні та виконати інші завдання СБ України, визначені Законами України «Про Службу безпеки України», «Про оперативно-розшукову» та «Про контррозвідувальну діяльність».

Таким чином порядок (алгоритм, програма) дій слідчого під час досудового розслідування злочинів, передбачених ст. 111 КК України з урахуванням типових слідчих ситуацій і тактичних та процесуальних завдань у кримінальному провадженні має включати є проведення комплексу негласних слідчих (розшукових) дій у поєднанні з слідчими (розшуковими) діями та процесуальними заходами, у вигляді тактичних комплексів, котрі обіймають проведення:

1) негласних слідчих (розшукових) дій:

– *зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264 КПК), а саме з мобільного терміналу за ідентифікаційними ознаками*: imei, абонентський номер, у тому числі з сервісів обміну текстовими, голосовими та відео- повідомленнями в мережі Інтернет інтернет-месенджерів «Telegram», «Viber», «WhatsApp», «Line», «Signal», «Facebook Messenger», «ICQ», «WeChat», «Line», «BiP», «IMO», «Element» та інших, закріплених за абонентським номером (ми), які використовує підозрюваний. Проведення даної НС(Р)Д здійснюється з метою:

• фіксування факту надходження пропозицій від представників спецслужб іноземної держави щодо встановлення конфіденційного спілкування з громадянами України, отримання згоди на це, а також отримання завдання останніми щодо надання інформації про розташування об'єктів критичної інфраструктури, підрозділів Сил оборони України, блок-постів із зазначенням точних географічних координат;

• підтвердження належності акаунту в інтернет-месенджері (наприклад, «Telegram»), шляхом встановлення факту спілкування підозрюваного з представником іноземної держави, який має певний ID, прив'язаний до номеру мобільного телефону та електронної скриньки [18];

• встановлення змісту персонального листування (файлів листування, аудіозаписів, скриншотів тощо) в зазначених або

інших мобільних додатках, які використовуються для встановлення (надання підозрюваним згоди на конфіденційне співробітництво та обрання певного псевдоніму), зручного часу виходу та підтримання конфіденційного зв'язку та спілкування, отримання завдань та звітування з представниками спецслужб рф, зареєстровані на зазначений абонентський номер телефону оператора мобільного зв'язку, що знаходиться в користуванні підозрюваного як доказів його кримінально-протиправної діяльності щодо отримання інформації про місця дислокації Сил Оборони України, у тому числі фотографування та надсилання цієї інформації, помітки на картах розташування військових об'єктів, пошуку та придбання знарядь учинення злочинів, наприклад, транспортних засобів, висловлення закликів до зміни меж території або державного кордону України, висловлення готовності обвинуваченого співпрацювати з військовими рф тощо);

• отримання інформації, що міститься на телефоні (наприклад, виявлення пошукових запитів щодо можливості придбання вогнепальної зброї, фотозображень засобів учинення злочину);

• встановлення змісту стосовно електронного листування (у тому числі із прикріпленими електронними документами фігурантів оперативної розробки з посадовими особами терористичних організацій «ЛНР», «ДНР», спецслужб рф);

– *установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268 КПК).* Проведення цієї НС(Р)Д дозволяє вирішити розшукове завдання по встановленню факту знаходження у певному місці та часі конкретної особи, якій належить та (або) знаходиться у користуванні радіоелектронний засіб та інший радіовипромінювальний пристрій, активований у мережі оператору рухомого (мобільного) зв'язку (наприклад, знаходження біля об'єктів критичної інфраструктури з метою фотографування та подальшої передачі представнику спецслужб іноземної держави);

– *контроль за вчиненням злочину у формі спеціального слідчого експерименту (ст. 271 КПК).* У разі виникнення сприятливих ситуацій потенціал даної негласної слідчої (розшукової) дії може бути використаний з метою додаткової ідентифікації співробітників або представників спецслужб рф, встановлення інших причетних до їх агентурної мережі осіб, засобів зв'язку та платіжних систем, які вони використовують та розв'язання інших завдань;

– *спостереження за річчю* із застосуванням трекерів з геопозиціями на місцевості, програмних комплексів, що накопичують інформацію з відеокамер та складання відповідного протоколу НС(Р)Д зі схемою маршруту руху фігурантів або речей і предметів, які передаються як ними, так і від них.

з метою отримання відомостей:

– про осіб, причетних до вчинення державної зради, зокрема повних анкетних даних;

– інформації про абонентські номери, що використовувалися (використовуються) правопорушниками в ході кримінально-протиправної діяльності;

– електронних поштових скриньок;

– наявності транспортних засобів, які потенційно використовуються для прихованої фото-, відеозйомки місць дислокації підрозділів ЗСУ та Сил оборони, військової техніки, інженерних укріплень;

2) оглядів. Наприклад, у кримінальному провадженні, відкритому за ознаками ч. 2 ст. 111 КК України *протоколом огляду предмету досліджено оптичний диск з інформацією щодо телефонних з'єднань номерів телефону, якими користувався підозрюваний та його перебування. Зокрема, у визначену дату під час фотографування та відправлення фото розташування військової частини підозрюваний перебував в зоні покриття базової станції за місцем свого проживання; у визначені дати під час фотографування та відправлення фото карти з місцем розташування Управління Служби безпеки України в Житомирській області та інформації про інженерні засоби оборони та захисту Управління, перебував у зоні покриття базової станції; у визначену дату перебував у зоні покриття базових станцій Житомирської міської ради, Управління Служби безпеки та в цей же дань надіслав зібрану інформацію представнику спецслужби країни-агресора, перебуваючи в зоні покриття базової станції за місцем свого проживання* [3];

3) допитів. Проведення допиту має бути орієнтовано на отримання інформації, яка характеризує розвідувально-підривну діяльність резидентур країни-агресора і стосується:

– складу учасників резидентури, злочинної групи, їх ролі, залучення до збирання з метою передачі російській спецслужбі інформації щодо місць дислокації підрозділів ЗСУ та Сил оборони України, військової техніки та озброєння, а також їх передислокації в конкретні райони ведення активних бойових дій громадян України;

– території діяльності такої групи;

– знарядь і засобів, у тому числі транспортних, які використовуються у кримінально-протиправній діяльності;

– зв'язків організаторів та членів злочинної спільноти зі службовими особами державних органів та установ;

– відомості про засоби комунікації, конспірації, застосовані технічні пристрої, призначені для негласного зняття інформації, у тому числі й для виявлення фактів такого обладнання, його деактивації чи знищення, блокування, наявність систем контролю доступу до приміщень, транспортних засобів, які використовуються членами злочинної групи;

4) обшуків;

5) використання спеціальних знань, у формах:

– участі спеціаліста у кримінальному провадженні (у галузі комп'ютерної техніки, спеціаліста, який володіє спеціальними знаннями для проведення психофізіологічного інтерв'ю з використанням апаратного комплексу вимірювання рівня психологічного стресу людини (поліграфа) з метою перевірки показань особи щодо обставин вчинення державної зради, зокрема перевірки інформації щодо причетності особи до конфіденційної співпраці з діючими проти України спецслужбами;

– судових експертиз:

• *комп'ютерно-технічної*, об'єктами якої є планшети, мобільні телефони, мобільні телефони зі встановленими сім-картками, флеш-носіями (картками MicroSD), вилучені в процесі проведення обшуків, негласних слідчих (розшукових) дій (зняття інформації з електронних інформаційних систем) тощо з використанням яких:

– представники спецслужб рф встановлювали зв'язок з громадянами України з метою отримання від останніх, на виконання своїх завдань, інформації, зокрема фото-, відеоматеріалів щодо позицій військовослужбовців Сил оборони України, кількості їх особового складу, наявності, кількості та видів озброєння на визначеній території;

– представники спецслужб рф у ході листування з громадянами України, залученими до конфіденційного співробітництва надавали інструкції щодо способів конспірації, місцезнаходження схованок з грошовими коштами та іншими об'єктами, залишеними там агентурою фсб рф, діяльності щодо фотографування та відеофіксації об'єктів зацікавленості, залучення співучасників до вчинення злочину, які можуть мати контакти серед представників військових формувань та органів правопорядку на визначеній території;

– громадяни України з метою завдання шкоди суверенітетові, територіальній цілісності та недоторканості, обороноздатності, державній безпеці України здійснювали приховану фото-, відеозйомку та передавали представникам спецслужб рф інформацію щодо актуальних місць дислокації, кількісного складу військових підрозділів Збройних сил України та інших військових формувань, наявності та типів озброєння військовослужбовців Збройних сил України та інших військових формувань на визначеній території, зокрема надсилали фото-, відеоматеріали з особистими поясненнями щодо дати, часу, виду, кількості військової техніки та напрямку її руху.

Комп'ютерно-технічна експертиза включає в себе не тільки вилучення даних з жорстких дисків, мобільних пристроїв, соціальних мереж, а й аналіз метаданих (часу активності, мовенєвих шаблонів, IP-адрес, user-agent), пошукових запитів, історії браузера та інших джерел, котрі можуть допомогти в пошуку доказів.

Основними завданнями комп'ютерно-технічної експертизи є:

- встановлення технічного стану комп'ютерної техніки;
- виявлення інформації на електронних носіях;
- пошук файлів текстових документів, які містять ключові слова;
- дослідження файлових систем носії та накопичувачів інформації з метою відновлення видаленої цифрової інформації;
- пошук зашифрованої інформації;
- пошук та відбір мультимедійних файлів різного типу;
- дослідження обставин роботи користувача в операційній системі ПЕОМ, комунікацій в мережі Інтернет (пошук слідів та історії мережевої активності користувача, відвідування Інтернет-ресурсів);
- аналіз дій користувача і програмного забезпечення у комп'ютерній системі, пам'яті мобільного телефону, історії їх використання, відправлення й отримання файлів, викликів тощо;
- *семантико-текстуальної,* на вирішення якої, залежно від конкретних обставин, можуть бути поставлені такі питання:

– який об'єктивний зміст наданого на дослідження тексту протоколу негласної слідчої (розшукової) дії від (зазначають дату, вих. номер), в якому відображено розмову, що мала місце (зазначають дату) між (зазначають ПІБ, рік народження особи, яким чином позначається в протоколі НС(Р)Д) та (зазначають ПІБ, рік народження особи, яким чином позначається в протоколі НС(Р)Д), зафіксована на оптичному диску DVD-R, тривалістю (зазначається тривалість у годинах, хвилинах, секундах), наступного змісту (зазначається зміст)?

У випадках реальної сукупності державної зради та злочину, передбаченого ст. 436-2 КК України на вирішення даної експертизи додається питання наступного змісту:

– чи міститься в тексті протоколу інформація щодо виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, розпочатої у 2014 році, у тому числі шляхом представлення збройної агресії російської федерації проти України як внутрішнього громадянського конфлікту, виправдовування, визнання правомірною, заперечення тимчасової окупації частини території України, а також глорифікація осіб, які здійснювали збройну агресію російської федерації проти України, розпочату у 2014 році, представників збройних формувань російської федерації, іррегулярних незаконних збройних формувань, озброєних банд та груп найманців, створених, підпорядкованих, керованих та фінансованих російською федерацією, а також представників окупаційної адміністрації російської федерації, яку складають її державні органи і структури, функціонально відповідальні за управління тимчасово окупованими територіями України, які узурпували виконання владних функцій на тимчасово окупованих територіях України?

– Якщо так, то в яких саме реченнях, фразах, словах міститься така інформація?

– Чи має встановлена інформація публічний характер, який передбачає її розповсюдження?

Серед інших видів судово-експертних досліджень слід назвати судово-психіатричну експертизу, судову експертизу зброї, судову комплексну експертизу зброї, товарознавчу та комп'ютерно-технічну експертизу, судову експертизу відео-, звукозапису.

Висновки. Виокремлення та систематизація базових засад (принципів) методики розслідування державної зради дозволить розв'язати наступний комплекс завдань:

1) встановити закономірності виявлення, документування та досудового розслідування державної зради;

2) визначити напрями досудового розслідування, які становлять специфічний характер для досудового розслідування державної зради;

3) сформувати оптимальні тактичні комплекси, які обіймають поєднання слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування державної зради.

Література:

1. Бондар В.С. Предмет доказування у кримінальних провадженнях, відкритих за ознаками державної зради. *Юридичний вісник.* 2025. № 3. С. 5–17.
2. Бондар В.С. Предмет доказування у кримінальних провадженнях, відкритих за ознаками державної зради. *Концептуальні проблеми розвитку сучасної гуманітарної та прикладної науки* : матеріали IX Міжнародного науково-практичного симпозіуму (м. Івано-Франківськ, 9 травня 2025 року). Івано-Франківськ : Редакційно-видавничий відділ ЗВО «Університет Короля Данила. С. 57–70.
3. Вирок Богунського районного суду м. Житомира від 04.01.2024 у справі № 295/9646/23. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/116109364.
4. Вирок Вінницького міського суду Вінницької області від 24.01.2024 у справі № 127/15700/23. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/116618973.
5. Вирок Галицького районного суду м. Львова від 08 лютого 2024 року. у справі № 461/666/24. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/116943362.
6. Вирок Галицького районного суду м. Львова від 09.01.2024 у справі № 461/8598/23. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/116170724.

7. Вирок Галицького районного суду м. Львова від 09.05.2024 у справі № 461/869/24. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/118937393.
8. Вирок Галицького районного суду м. Львова від 22.01.2025 у справі № 461/4018/24. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/124680454.
9. Вирок Галицького районного суду м. Львова від 23.04.2024 у справі № 61/2323/24. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/118549087.
10. Вирок Галицького районного суду м. Львова від 31.01.2024 у справі № 461/7736/23. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/116761724.
11. Вирок Дарницького районного суду м. Києва від 28.01.2025 у справі № 753/11406/24. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/124894224.
12. Вирок Деснянського районного суду м. Києва від 24.01.2025 у справі № 754/16050/20. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/124665922.
13. Вирок Деснянського районного суду м. Чернігова від 08.01.2024 у справі № 750/3047/23. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/116146229.
14. Вирок Дзержинського районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області від 14.10.2024 у справі № 210/3372/22. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/122455692.
15. Вирок Жовтневого районного суду м. Запоріжжя від 31.03.2025 у справі № 336/7245/22. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/126194759.
16. Вирок Зарічного районного суду м. Суми від 18.02.2025 у справі № 591/3624/22. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/125215303.
17. Вирок Івано-Франківського міського суду Івано-Франківської області від 30.07.2024 у справі № 344/8509/24. URL: https://reyestr.court.gov.ua /Review/120709348.
18. Вирок Ізмаїльського міськрайонного суду Одеської області від 16.01.2024 у справі № 946/3512/23. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/116305684.
19. Вирок Київського районного суду м. Одеси від 22.05.2024 у справі № 947/23516/23. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/119311100.
20. Вирок Київського районного суду м. Харкова від 09.04.2025 у справі № 645/822/25. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/128125351.
21. Вирок Кіровського районного суду м. Кропивницького від 11.03.2025 у справі № 404/9352/23. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/125799165.
22. Вирок Комунарського районного суду м. Запоріжжі від 23.09.2024 у справі № 333/6938/23. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/121831094.
23. Вирок Корольовського районного суду м. Житомира від 23.01.2025 у справі № 296/1292/22.
24. Вирок Корольовського районного суду м. Житомира від 17.01.2025 у справі № 296/1673/24. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/124488944.
25. Вирок Ленінського районного суду м. Кропивницького від 17.03.2025 у справі № 405/7370/23. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/125908304.
26. Вирок Охтирського міськрайонного суду Сумської області від 14.01.2025 у справі № 588/1094/22. URL: https://surl.li/vouhct
27. Вирок Охтирського міськрайонного суду Сумської області від 20.03.2025 у справі № 583/6238/24. URL: https://surl.li/buksfh
28. Вирок Павлоградського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 22.01.2025 у справі № 185/2473/23. URL: https://surl.li/vslkkb
29. Вирок Першотравенського міського суду Дніпропетровської області від 06.02.2025 у справі № 186/1923/24. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/124994914.
30. Вирок Печерського районного суду м. Києва від 01.07.2025 у справі № 757/24309/25-к. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/128571022.
31. Вирок Слов'янського міськрайонного суду Донецької області від 18.02.2025 у справі № 237/4581/24. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/125249865.
32. Вирок Снігурівського районного суду Миколаївської області від 24.03.2025 у справі № 485/1301/23. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/126039926.
33. Вирок Солом'янського районного суду м. Києва від 04.09.2024 у справі № 760/8515/23. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/121738831.
34. Вирок Солом'янського районного суду м. Києва від 06.02.2024 у справі № 760/23986/23. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/118038715.
35. Вирок Соснівського районного суду м. Черкаси від 12.02.2025 у справі № 712/155/24. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/125101858.
36. Вирок Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області від 05.03.2025 у справі № 303/3264/22. URL: https://reyestr.court.gov.ua / Review/125654331.
37. Вирок Фрунзенського районного суду м. Харкова від 01.11.2024 у справі № 621/3461/24. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/122724850.
38. Вирок Херсонського міського суду Херсонської області від 07.04.2025 у справі № 766/12885/23. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/126490833.
39. Вирок Херсонського міського суду Херсонської області від 13.01.2025 у справі № 766/979/23. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/124455839.
40. Вирок Херсонського міського суду Херсонської області від 16.07.2025 у справі № 766/4844/24. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/128899550.
41. Вирок Херсонського міського суду Херсонської області від 17.03.2025 у справі № 766/5020/23. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/125938343.
42. Вирок Шевченківського районного суду м. Запоріжжя від 02.07.2025 у справі № 1-кп/336/374/2025. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/128677533.
43. Зайцев О.В., Філіпенко В.Р. Перехід на бік ворога в умовах воєнного стану або в період збройного конфлікту як одна з форм учинення державної зради. *Вісник ЛДУВС імені Е.О. Дідоренка.* 2017. № 1 (77). С. 53–62.
44. Злочини проти основ національної безпеки України: кримінально-правова кваліфікація в умовах війни (науково-практичний коментар) / за заг. ред. С.А. Наумюка. Київ: Алерта, 2024. 378 с.
45. Кваліфікація та розслідування окремих видів злочинів проти основ національної безпеки та воєнних злочинів: навч. посіб. / за заг. ред. В.А. Колесника. Київ: НА СБУ, 2022. С. 208–209.
46. Кононенко Ю.С. Основи методики розслідування державної зради: дис. докт. філос: спец. 081 – Право. Одеса, 2024. 309 с.
47. Науменко В. В. До питання криміналістичної характеристики злочинів проти основ національної безпеки, вчинених під час воєнного стану. *Європейський правничий часопис*. 2025. Вип. 8. С. 188–193.
48. Чуваков О. А. Кримінально-правова протидія злочинам проти основ національної безпеки України: теорія і практика : дис. … док. юрид. наук: спец. 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. Одеса, 2017. 468 с.

Bondar V. On the basic methodology of pre-trial investigation of treason

Summary. The article is devoted to the study of the basics of the methodology of pre-trial investigation of high treason. A selective content analysis of investigative and judicial practice has been carried out. The features of the subject of proving the commission of crimes of this category have been systematized, it is argued that high treason

(Article 111 of the Criminal Code of Ukraine) is qualified by the set of criminal offenses. The sources of evidence in criminal proceedings opened on the grounds of high treason, which were taken into account by the courts, have been determined. The circumstances that are subject to proof in criminal proceedings of this category have been indicated.

The investigative situations of the initial stage of the investigation of high treason have been identified: 1) identification of signs of high treason during the pre-trial investigation of another criminal proceeding on the fact of the commission of another criminal offense (for example, during the pre-trial investigation of a terrorist act, etc.); 2) a report of treason received from officials of other law enforcement agencies – the National Police, the State Border Service, the Armed Forces of Ukraine, the National Guard, etc.; 3) information on signs of treason received from open sources. Programs and algorithms for their implementation are proposed for resolving typical investigative situations.

It is noted that the use of cryptocurrency as a means of payment and concealment of certain types of criminal offenses provided for in Article 111 of the Criminal Code of Ukraine is a distinctive sign of criminal and unlawful behavior. Due to technological features (hiding the crypto wallet address, ring signature of transactions, automatic transaction mixer, zero-disclosure transaction verification), which complicate the process of identifying (de-anonymizing) its users by the pre-trial investigation authorities (if the identified person did not use the services or third-party client applications of intermediaries in the form of cryptocurrency exchange operators or crypto exchanges when interacting with cryptocurrency), the list of relevant identifiers that can be used by the investigator to identify the defendants may include:

– crypto wallet address(es);

– transaction hash (TxID/TxHash);

– other related identifiers of the transaction;

– IP address of the device (node) on which the client application is launched to carry out the transaction.

Key words: treason, evidence, investigative situations, pre-trial investigation programs, investigation methodology.

Дата надходження статті: 31.07.2025
Дата прийняття статті: 04.09.2025
Опубліковано: 30.09.2025